

Міністерство культури та інформаційної політики України
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
Факультет «Образотворче мистецтво»
Кафедра графіки

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КОМПОЗИЦІЯ СТАНКОВОЇ ГРАФІКИ»**

для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»
галузі знань 02 «Культура і мистецтво»
ОПП «Графіка»

ХДАДМ
Харків
2022

Навчально- методичне видання

Методичні рекомендації
до виконання практичних завдань
з навчальної дисципліни
«Композиція станкової графіки»
Для студентів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»
галузі знань 02 «Культура і мистецтво»
ОПП «Графіка».

Упорядники:

Володимир Шевченко
Ільдан Яхін

Рецензенти:

Володимир Носань –
заслужений діяч мистецтв України,
доцент кафедри рисунка
Владислав Христенко – старший викладач
кафедри графічного дизайну

Рекомендовано до друку:

Методичною радою
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
Протокол № 20-09 від 15 листопада

Вступ

Дисципліна «Композиція станкової графіки» належить до циклу дисциплін професійної підготовки художника – графіка в навчально - творчій майстерні станкової графіки за освітньо-професійною програмою «Графіка». У процесі вивчення дисципліни студенти знайомляться зі специфікою станкової графіки, її місцем у сучасному образотворчому мистецтві, вдосконалюють фахову майстерність шляхом виконання практичних завдань.

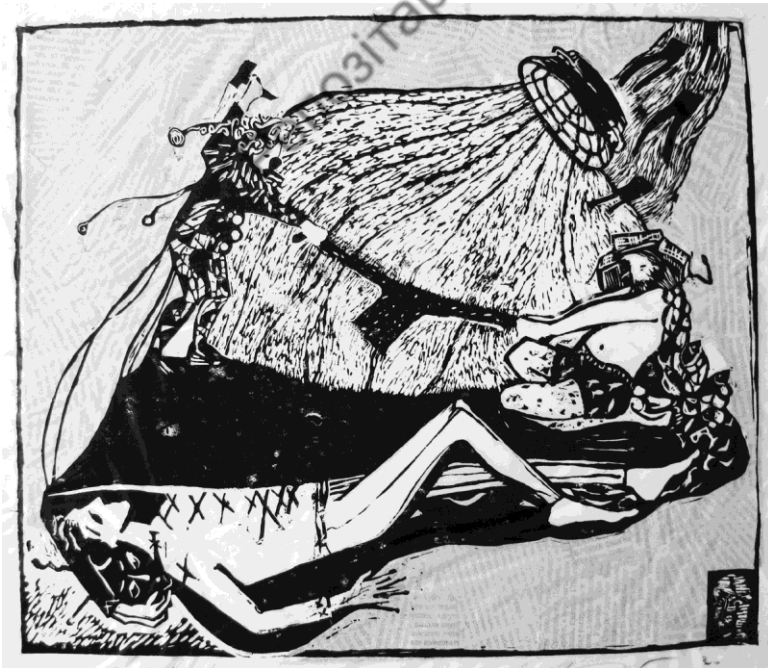
Дисципліна вивчається студентами 3, 4 курсів денної та заочної форми навчання і має забезпечити необхідними компетенціями та належним рівнем професійної підготовки фахівців сучасного графічного мистецтва, здатних виконати дипломну роботу бакалавра та продовжити навчання за освітньо-професійною програмою магістра.

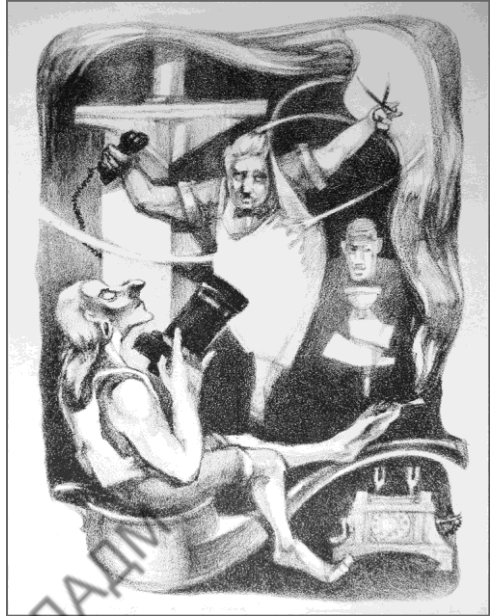
Згідно з навчальним планом першого рівня вищої освіти спеціалізації «Графіка», дисципліна «Композиція станкової графіки» у навчально-творчій майстерні станкової графіки вивчається студентами 3, 4 курсів денної форми навчання у обсязі 750 годин, з них: лекції – 8 годин, практичні аудиторні заняття – 292 години, кваліфікаційна робота бакалавра – 150 годин, самостійна робота – 300 годин.

Для студентів заочної форми навчання загальний обсяг становить 750 годин, з них: практичні аудиторні заняття – 49 годин, кваліфікаційна робота бакалавра – 20,5 годин, самостійна робота – 680,5 годин.

Для самостійної роботи студентів програмою передбачено виконання важливого обсягу практичних завдань, пов'язаних безпосередньо як зі збором та систематизацією необхідної інформації за темою проекту так і розробкою авторської концепції змістовного і композиційного рішення теми та подальшим виконанням оригіналів.

Зазначена дисципліна забезпечує отримання студентами за час навчання професійних компетенції під час створення графічних композицій та практичного застосування різноманітних графічних технік і матеріалів.

Вимоги до знань, умінь та навичок

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Композиція станкової графіки» студент повинен знати:

- історію становлення та розвитку мистецтва станкової графіки;
  - методичні принципи роботи над композицією графічного твору;
  - специфіку різновидів сучасного графічного мистецтва;
  - графічні техніки, інструментарії та матеріали;
  - друкарські техніки і технології;
  - методику збору та систематизації інформації;
  - образотворчі засоби композиції станкової графіки;
  - візуальні методи побудови художнього образу;
- уміти:
- розробляти авторську концепцію рішення теми графічного твору;
  - застосовувати образотворчі засоби композиції для створення візуального образу графічного твору;
  - проектувати різні за змістом, формою та технікою виконання композиції;
  - використовувати традиційні, оригінальні графічні техніки та комп'ютерні технології для втілення авторських задумів; мати навички:

- творчого підходу щодо збору підготовчого матеріалу за темою графічної композиції;
- нестандартно, творчо підходити до втілення творчого задуму, починаючи з перших ескізів до завершення оригіналів;
- роботи в друкарських майстернях та лабораторіях;
- оформлення робіт та організації експозиції.

Навчальна дисципліна «Композиція станкової графіки» складається з 8 модулів, яки відповідають 4 навчальним семестрам і містять 11 практичних завдань, зв'язаних між собою змістовими складовими.

5 СЕМЕСТР / 1.2 модулі містять 3 практичні завдання – проектування графічних композиції за наступними темами:

1. Графічна композиція під умовною назвою «Лотерея» - гра з непередбачуваними сполученнями слів.

Завдання складається з декількох етапів:

а) кожен студент повинен скласти 2 списки з 20-30 слів кожен, перший – це назви будь-яких речей, предметів, другий – назви різноманітних професії;

б) в результаті випадкового вибору з кожного зі списків залишаються по 3 назви предметів і 3 назви професії;

в) сполучення обраних слів, понять (символів) складають (іноді неочікувану, парадоксальну) змістовну основу композиції;

г) задача студента – створити сценарії, який передбачає таку взаємодію між даними елементами, яка втілюється в своєрідну мізансцену, на основі якої виникає візуалізація цілісної, внутрішньо гармонізованої графічної композиції.

д) процес роботи – класичний, від створення пошукових ескізів-варіантів до завершального оригіналу.

Рішення композиції монохромне, матеріали графічні – за вибором студента. Розмір – наближений до А-3.

Мета завдання – спонукати студентів до пошуку креативних рішень в намаганні створити переконливу в образотворчому сенсі композицію, зважаючи на досить ускладнені задані умови.

2. Графічна композиція на тему «Щоденник молодого художника. Чотири пори року». Техніка виконання – друкована - офорт, лінорит, літографія.

Композиція складається з 4-х частин, відповідно порам року. Оскільки мова іде о щоденнику, студенти мають змогу пов'язати тему той чи іншої

пори року зі своїм, особистим поглядом, відчуттям, асоціаціями, фантазіями, тощо.

Кожна з частин повинна бути композиційно завершеною, але нести всі ознаки невід'ємної частки загальної композиції. Це стосується особливостей побудови композиції, стилістики графічної мови, технічних способів обробки друкарської форми, тощо.

Хід роботи – стандартний: розробка концепції, сценарію, композиційного рішення, в цілому і окремих частин, у вигляді пошукових ескізів, варіантів з подальшим уточненням, розвитком і ускладненням образотворчих складових композиції з виходом на завершальне рішення.

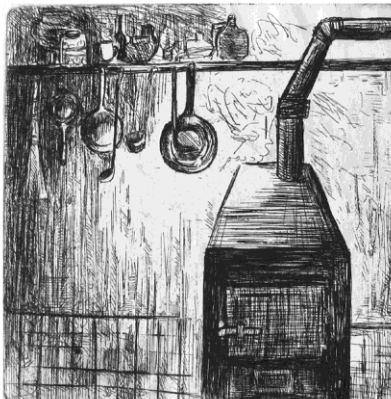
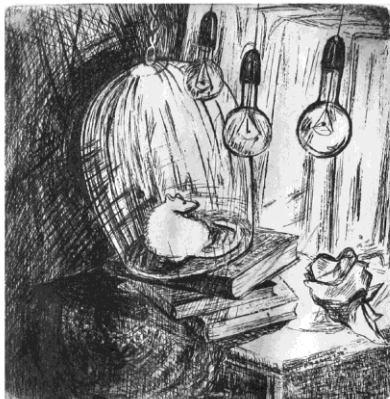
Оскільки мова йде о роботі в друкарській графічній техніці, рекомендовано обрати, на вибір, графічну техніку, з якої студенти вже знайомі – офорт (1,2 семестри), лінорит (3,4 семестри). Загальне образотворче рішення, процес роботи над ескізами, повинні бути орієнтовані на обрану техніку.

В цілому рішення композиції монохромне, але можливе застосування другого кольору для посилення композиційних акцентів, ускладнення візуального ряду композиції.

Розмір – у залежності від наявного друкарського матеріалу, орієнтовно – А-3, плюс, мінус.

Мета завдання – дати студентам можливість самовираження, персоніфіковано зреагувати на, умовно кажучи, дилему «особистість – природне явище», створити на цей основі цілісний графічний твір.

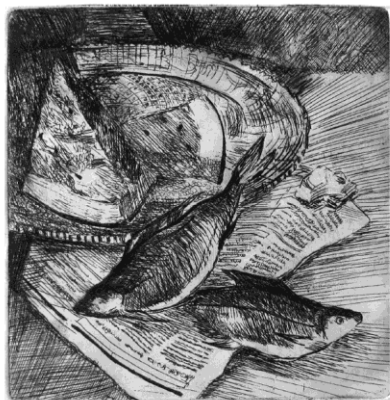

3. Графічна композиція в м'якому матеріалі. Тема – «Щоденник молодого художника. Пори року», одна «пора року», на вибір студента. Композиція багатокольорова. Матеріал виконання – рекомендовано пастель.

Не зважаючи на тему, композиція не повинна бути механічно збільшеною кольоровою копією однієї з частин попереднього завдання. Оскільки мова іде про багатокольорову композицію, концепція і подальша робота над ескізами і реалізацією повинна будуватися на великих можливостях застосування кольору в створенні відповідної теми емоційної атмосфери, тонких смислових і візуальних нюансів твору. Розмір – від А-2 до А-1

Мета завдання – застосування кольору як виразного образотворчого засобу при створенні великоформатної графічної композиції, оволодіння технікою пастелі

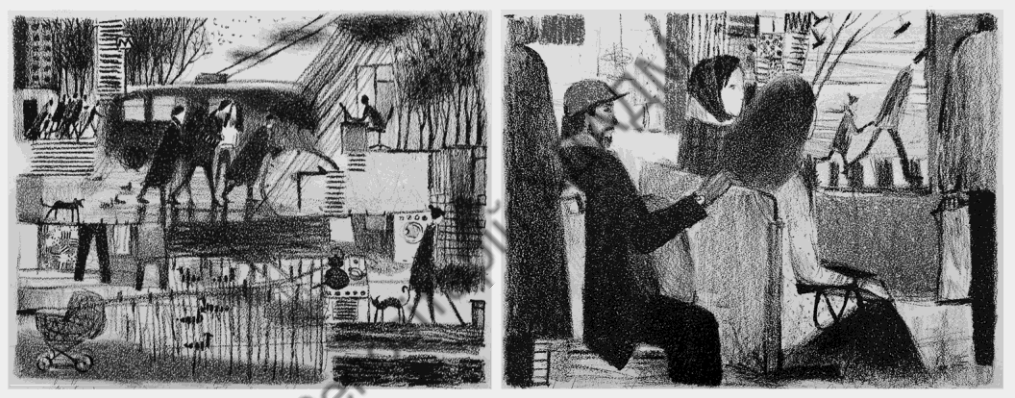

6 СЕМЕСТР / 3,4 модулі містять 2 практичні завдання – проектування графічних композицій за наступними темами:

1. Графічний диптих на тему «Простір дня». Робота в друкарській графічній техніці (офорт, лінорит, літографія), 2-3 дошки.

Графічний диптих як образотворча форма має свої особливості. Це композиція складена з двох частин, кожна з яких має свою, внутрішньо завершену композиційну структуру, але водночас є невід’ємною частиною

диптиху в цілому. Ознаками диптиху є загальна тема, тисний смисловий зв’язок між частинами, єдина стилістика, єдина графічна мова, єдиний графічний матеріал і техніка виконання.

Частини диптиху взаємодоповнюють одна одну. Це може бути взаємодія двох рівнозначних по смислової навантаженості і формоутворюючій структурі композиції, взаємодія по принципу динамічного розвитку, коли одна з частин є домінуюча, а друга її доповнює, або взаємодія по принципу контрасту, протиставлення смислових і формоутворюючих елементів композиції тощо.

Дана тема, «Простір дня», має досить неоднозначні трактування. По суті, мова іде про взаємодію таких категорій як простір і час. Це дає можливість студентам досить вільно зреагувати на поставлену тему, бо варіативність в образотворчих інтерпретаціях майже необмежена.

Наприклад, мова може іти як про одноразовий момент, коли якась ситуація або дія співпадають з часом («тут і зараз»), так і про більш ускладнений варіант –

коли людина фізично знаходиться в одному просторі і одночасно, віртуально, в своїй уяві може поглибитися в далеке минуле, чи фантазувати або захоплюватися творчим процесом тощо. В цьому сенсі форма диптиху надає досить широкі можливості для образотворчих інтерпретацій теми. Важлива особистісна реакція студента на тему.

Робота будується стандартним чином – розробка концепції, пошукові ескізи, результативний вихід на створення друкарських форм, друк.

Розмір – залежно від наявного друкарського матеріалу.

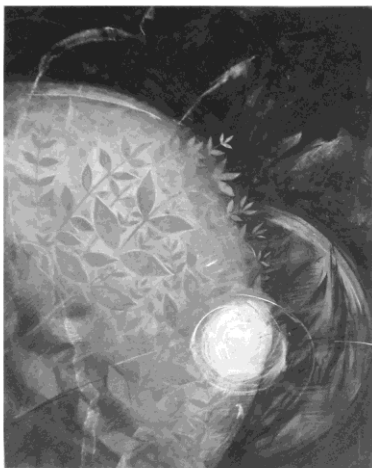
Мета завдання – персоніфікований підхід до розробки концепції проекту, пошук оригінальної графічної мови, удосконалення професійних навичок щодо роботи з друкарськими формами і друком.

2. Графічний диптих на тему «Простір дня». Великоформатні композиції у м'якому матеріалі (пастель).

Дана робота є варіацією на тему з попереднього завдання, але концепція і весь процес створення диптиху повинні будуватися на активному застосуванні образотворчих властивостей кольору і такої своєрідної графічної техніки як пастель.

Розмір кожної частини – від А-2 до А-1.

Мета завдання – зробити акцент на удосконаленні вміння творчо підходити до застосування кольору щодо створення графічної композиції, оволодіння технікою пастелі.

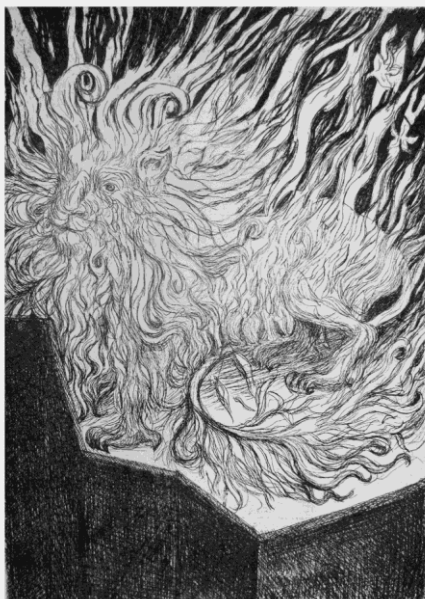
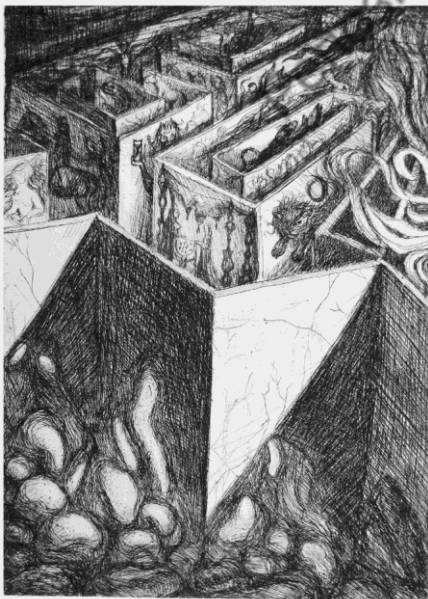
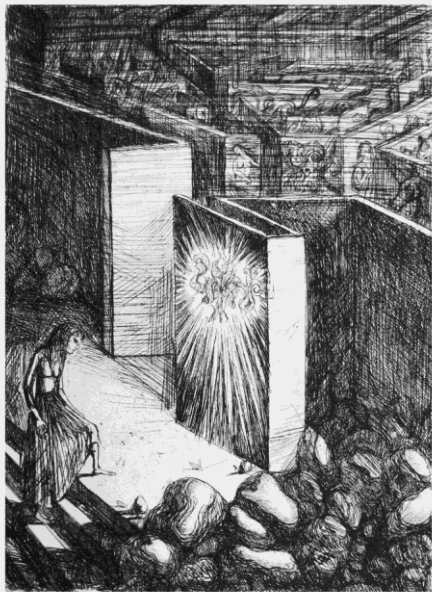

7 СЕМЕСТР / 5,6 модулі
містять 3 практичні завдання –
проекування графічних компо-
зиції за наступними темами:

1. Артбук (книга художника)
на задану тему. Тема задається
викладачем.

Артбук або книга художника
– специфічний різновид сучасно-
го графічного мистецтва. Це не
є книга в традиційному понятті
(друкована, багатотиражна). Як
правило, виготовляється безпо-
середньо автором як унікальний
художній твір, або має дуже
нечисленний тираж. Як твір
мистецтва артбук найчастіше є
об'єктом у сучасній виставковій
практиці.

Процес створення артбуку в
силу орієнтованості на унікальне,
нестандартне рішення має бути
відповідним, мати експеримен-

тальний характер. На відміну від класичної форми друкованої книги (кодекс-тетрадь), артбук може мати, згідно закладеної концепції, будь-яку нестандартну форму.

Змістове наповнення артбуку теж може бути різноманітним – збудованим на грі тільки візуальних форм, на взаємодії тексту і візуальних елементів, на застосуванні будь-яких графічних технік, в тому числі друкованих, технічних прийомів і матеріалів. По суті, це вихід графіки за межі площини, графіка просторова.

Параметри роботи – відповідно авторської концепції.

Роботабудується належним чином – розробка концепції, пошукові ескізи, варіанти, вихід на завершальний етап, при необхідності робота з друккарськими формами, виготовлення оригіналу.

Робота супроводжується стислою пояснювальною запискою, з викладенням основних засад концепції, описом ходу роботи над проектом.

Мета завдання – стимулювати студентів до творчого, креативного підходу до роботи.

2. Графічна композиція на тему «Знаки часу». Робота в друкованій графічній техніці.

Графічний триптих як образотворча форма більш складна за диптих.

Взаємодії між частинами триптиху надають можливість урізноманітнити, збагатити взаємозв'язки

між образотворчими елементами композиції.

Дана тема – «Знаки часу» має дещо узагальнений характер. Вона може трактуватися як взаємодія філософських категорій, як аллюзії на певні історичні факти чи сюжети, як реакція автора на реально зафіксовані події, предметне оточення.

По узгодженню з викладачем студент може запропонувати свою варіацію на згадану тему, або нову. В ідеалі тема, яку розробляє студент, може бути продовжена, удосконалена, розширена в роботі над бакалаврським проектом. В кожному разі це повинна бути творча гра з символами, перетвореними в візуальні образи.

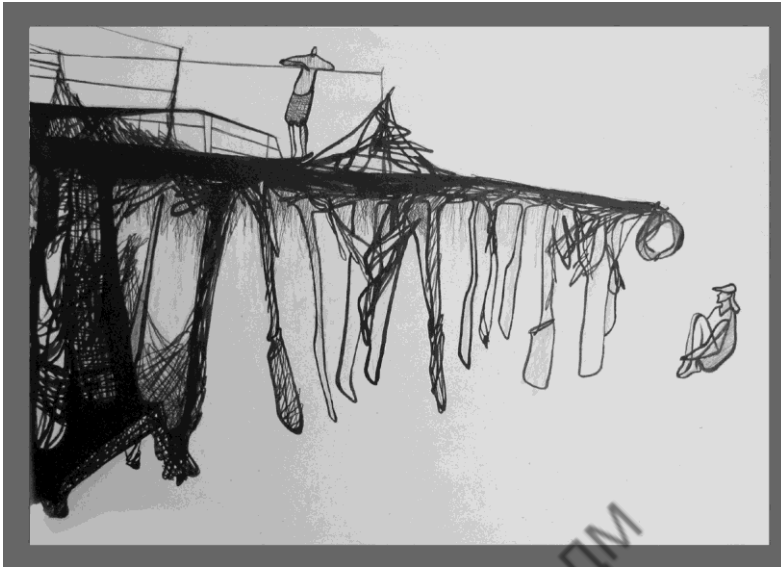
Робота будується стандартно – розробка концепції, збір необхідного допоміжного матеріалу, пошукові варіанти, ескізи, вихід на завершальний етап, виготовлення друкарських форм, друк.

Можливе активне застосування кольору (друк в 2-3 дошки), в залежності від творчого задуму.

Розмір – залежно від наявного друкарського матеріалу. Робота супроводжується стислою пояснювальною запискою, з викладенням основних засад концепції, описом ходу роботи над проектом.

Мета завдання – робота з більш ускладненими графічними формами, смисловими і формоутворюючими елементами композиції, пошук оригінальної графічної мови, удосконалення умінь щодо роботи з друкарськими техніками.

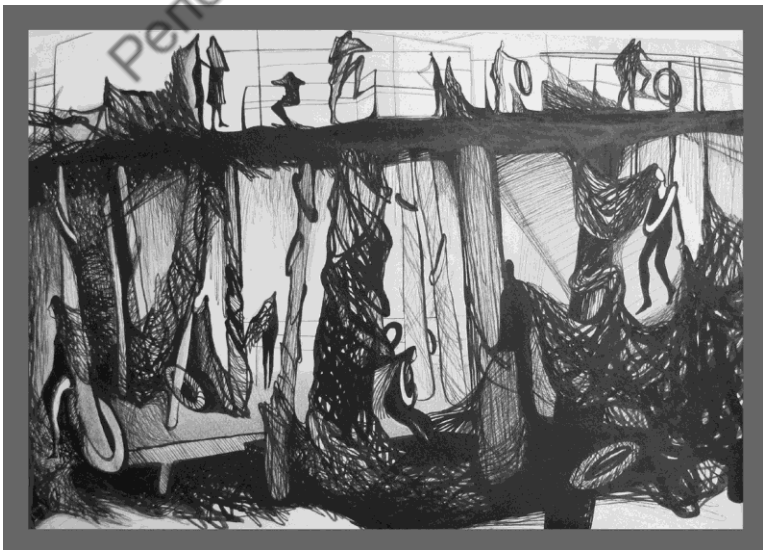

3. Графічна композиція (триптих) на тему «Знаки часу». Великоформатна робота в м'якому матеріалі (пастель).

Графічний триптих як образотворча форма більш складна за диптих.

Взаємодії між частинами триптиху надають можливість урізноманітнити, збагатити

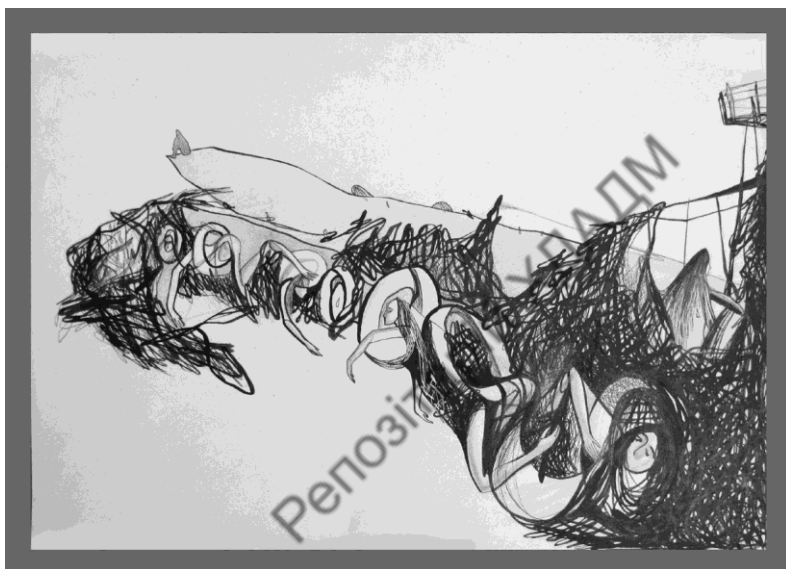

взаємозв'язки між образотворчими елементами композиції.

Тема таж, що в попередньому завданні, але трактовка, концепція, хід роботи в першу чергу пов'язані з особливостями графічної техніки і матеріалу. Рекомендовано зосередитися на формоутворюючих можливостях кольору.

Розмір – від А-2 до А-1

Мета завдання – вирішення складних образотворчих задач при створенні великоформатної графічної композиції. Застосування кольору як активного формоутворюючого елемента композиції.

8 СЕМЕСТР / 7,8 модулі містять комплексне завдання – виконання кваліфікаційної роботи бакалавра (диплом!!!).

Можливі теми роботи – графічний триптих, графічний поліптих, артбук. Тема проекту вільна.

Поліптих – художній твір, що складається з декількох частин, які об'єднані загальним задумом, єдністю змістовного, композиційного, формоутворюючого строю.

Даний проект може бути пов'язаний з темою композиції попереднього семестру, але мати більш розширену, ускладнену з точки зору смислових і формоутворюючих засад концепцію і завершальне графічне втілення.

Склад кваліфікаційної роботи бакалавра:

- визначення теми , аналіз аналогів;
- збір матеріалів до теми;
- розробка авторської концепції рішення теми;
- пошук образотворчих засобів рішення теми;
- визначення техніки виконання;
- робота над ескізами, картонами;
- виконання друкарських форм, друк або виконання проекту в інших формах реалізації (рисунок, пастель, акварель, авторські техніки то що)
- написання пояснювальної записки;
- підготовка робіт до експозиції.

Методичні вимоги до виконання кваліфікаційної роботи бакалавра

Процес роботи над виконанням кваліфікаційної роботи бакалавра починається з проходження переддипломної практики, яка складається з наступних етапів:

- визначення теми дипломного твору;
- аналіз аналогів.
- збір необхідної інформації;

Вибір теми дипломної роботи залежить від рівня інтелектуальної і професійної підготовки студента, здатності неординарно зреагувати на ті чи інші проблеми, і адекватно розкрити обрану тему в гострій, нестандартній візуальній формі.

Аналіз аналогів має торкатися не тільки творів

графічного мистецтва минулих років, а також сучасних, які безпосередньо пов'язані з обраною темою з точки зору змістовності і схожості техніки виконання. Це може бути твір з будь якої сфери мистецтва – живопис, скульптура, фотографія, кіно – все, що може надихати автора на пошуки оригінальної образотворчої трактовки проекту.

Збір необхідної для роботи над темою інформації відбувається безпосередньо в ході вибудовування концепції, роботи над ескізами, уточнення завершальних етапів проекту.

Розробка авторської концепції кваліфікаційної роботи бакалавра вимагає від студента досить вибагливого підходу, оскільки це є вирішальний, стратегічний етап, який вплине подальше на ступень оригінальності, неповторності образотворчих здібностей проекту.

Образотворчі засоби щодо візуальної реалізації концепції проекту

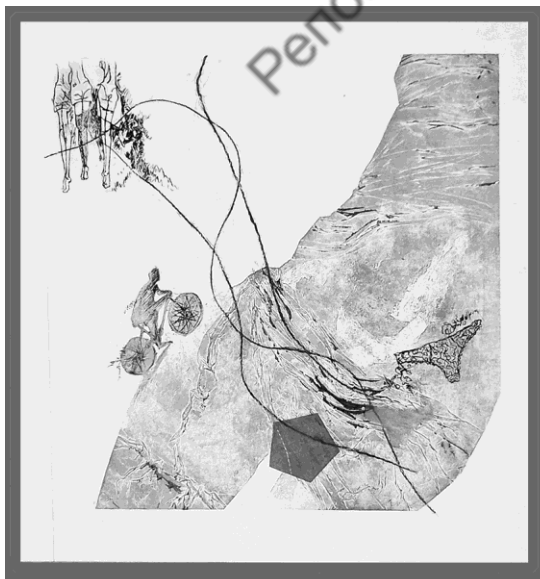
в певній мірі залежать від персональної схильності студента стосовно тих чи інших графічних технік, стилістичних манер, усього комплексу професійних навичок і знань, набутих у процесі навчання.

Практично це реалізується у вигляді начерків, ескізів, пошуку варіантів, можливо альтернативних, але це є закономірний шлях до повноцінного рішення образотворчих ідей, закладених у концепції проекту.

Важливе значення має техніка реалізації роботи. Це, по суті, демонстрація тих практичних вмій, знань, яки студент набув в процесі навчання – володіння законами композиції, професійними засобами візуального втілення творчої ідеї (володіння технікою рисунка, чутливістю щодо колористики, володіння графічними техніками – класичними (офорт, літографія, лінорит, дереворит), так і новітніми (цифрова графіка, просторова графіка).

Процес роботи над кваліфікаційною роботою бакалавра точиться класичним шляхом – від перших пошукових ескізів, поступового наближення до більш-менш конкретної візуалізації концептуальної ідеї проекту, пошуку варіантів, роботи над ескізами, картонами у реальному форматі до завершення проекту або в друкарських графічних техніках (офорт, лінорит, літографія, цифровий друк), або в інших техніках (рисунок, пастель, акварель, авторські техніки).

У склад кваліфікаційної роботи бакалавра входить пояснювальна записка, яка супроводжує практичну частину.

XIV. Рекомендована література

Базова:

- В.А.Фаворский Литературно-теоретическое наследие . - М., Советский художник, 1988
- В.А.Фаворский Рассказы художника-гравера. - М., 1976
- Виппер Б.Р. Статьи об искусстве.- М., 1970
- Е.А.Кибрик К вопросу о композиции// О композиции. – М., 1959
- Н.Я.Богомольный, А.В.Чебикин Техника офорта – К., Вища школа, 1978
- Э.Ф.Голлербах История гравюры и литографии в России. М. – П., 1923
- В.М.Звонцов, Шистко В.И., Офорт. – М., Искусство, 1971
- В.І.Касіян Мистецтво графіки. – К.,1960
- П.Кристаллер История европейской гравюры 15-18 веков. – М.,1939
- J.Werner Technika I Technologia sztuk graficznych. – Krakov,1972

Допоміжна:

- Р.Арнхейм Искусство и визуальное восприятие. – М., Прогресс, 1974
- И.Иттен Искусство формы. – М., Д.Аронов, 2006
- И.Иттен Искусство формы. – М., Д.Аронов, 2007
- У.Боумен Графическое представление информации. М., 1971

ТЕЗАУРУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «РОБОТА В МАТЕРІАЛІ. ОФОРТ»

Українська мова

естамп, відбиток
ескіз
гравюра
гравірування
друкарська форма (матриця)
типографія
майстерня
друкар, типограф
тираж, наклад
друкарська (типографська)
фарба
друкарський верстат
тиск
шовкографія
високий друк
глибокий друк
плаский друк (офсет)
лінорит
дереворит
літографія
офорт
трафарет
картон
папір
аркуш, лист
шлифування, полірування
прес
травлення
травлячий розчин
розчинник
азотна кислота
кислотостійкий
офортний лак
грунтувати

Англійська мова

print, lithograph
draft, sketch
engraving, print
engrave
printing plate
printing-house, pressroom
studio
pressman
edition
transfer-ink
printing-press
pressure
silk screening
relief printing
intaglio printing
offset
linoleum engraving
xylography
lithography
etching
stencil
cardboard
paper
sheet
Grinding, polishing
press
etching
solution
solvent
azotic acid
acid-proof
etching varnish
prime

м`який лак	varnish
викривний лак	varnish
скипідар	turpentine
каніфоль	colophony, resin
акватинта	aquatint
ящик для акватинти	box for aquatint
сито для акватинти	sieve for aquatint
різець, штіхель	chiser
голка офортна	etching needle
шабер	scraper
гладилка	ironing
фотоемульсія	photoemulsion
експонування	exposure
ракель, ракельний ніж	scraper knife
шпатель	palette knife
олівець літографський	pencil for lithography
туш літографська	ink for lithography
колорит	colour
композиція	composition
пропорція	proportion
ритм	rhythm
простір	space
образ	image
виразність	expressiveness, maneer
манера (спосіб)	maneer
текстура, фактура	texture
об`єм	volume
контур	contour
шрифт	font
дизайн	design
проект	projekt

У виданні використані роботи

роботи студентів –

Бардусової А.,

Білим С.

Бондаренко Д.,

Касьяненко Л.,

Кліменкової Є.,

Кравченко М.,

Кубишкіної О.,

Кухарчук Є.,

Лисенко К.,

Мананкіна Є.,

Новицька А.,

Павловська Ю.,

Пухнавцева Т.,

Садченко Є.,

Томенко Д.

Репозитарій ХДАДМ